

Joan de Déu Domènech

L'espectacle de la pena de mort

L'AVENÇ

L'ESPECTACLE DE LA PENA DE MORT

LLEGIR EN CATALÀ
ASSOCIACIÓ D'EDITORIALS INDEPENDENTS

L'AVENÇ

Joan de Déu Domènech

L'ESPECTACLE DE
LA PENA DE MORT

L'AVENÇ
Barcelona
2023

La primera edició d'aquest llibre va ser publicada per La Campana l'any 2007.
Aquesta és una nova edició revisada i ampliada.

Barcelona, febrer de 2023
© del text, Joan de Déu Domènech, 2023
© de l'edició, L'Avenç, S.L., 2023
Mallorca, 221, sobreàtic
08008 Barcelona
Tel.: 93 245 79 21
www.lavenc.cat
www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.
Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada
amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei.
Adreça a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics)
si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç
Il·lustració coberta: Ramon Casas, *El garrote vil* (1894) (detall).
Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madrid.

THEMA: NHTB 1DSE-ES-JAA 2ADC 3M
ISBN: 978-84-18680-26-7
Dipòsit legal: B 1826-2023
Imprès a Gràfiques 92

TAULA

INTRODUCCIÓ	9
SUPLICI	13
Viacrucis	15
Passar per la vergonya	23
Xurriacades	27
Marcar	31
Costell	35
Elles també	38
PENJATS A LA FORÇA	45
Damunt el plànol	46
Fins que l'ànima se separi del cos	52
Comença la funció	57
Dos en escena	63
Confraries	71
La processó dels ossos	78
NOBLES FINS A LA MORT	81
Immersió	82
Escapçar	84
Plaça dels Traïdors	90
Honors als herois	96

AL FOC	101
Entre marrans i someres	103
Palaus i presons	108
Acte de fe	112
Canyet	116
PASSATS PER LES ARMES	119
Cerimònia	121
Militarització	124
«Atrás, paisano»	126
Teòrica	130
Montjuïc	134
DAR GARROT	139
Collars i cargols	140
Rituals	143
Una ciutat de presons	147
Reina Amàlia	153
En capella	158
Sant Antoni	163
LA MALA MORT, ENCARA	171
Turmentar	171
Jueus	175
Religiosos	179
Botxí	183
Bufetades	187
NOTES	193
ESCENARIS DE LES EXECUCIONS PÚBLIQUES A BARCELONA	196
FONTS DOCUMENTALS	199
ÍNDEX TEMÀTIC I DE NOMS	201

INTRODUCCIÓ

En una capella del claustre de la catedral de Barcelona hi havia cordes de penjats. Eren al costat de l'altar, lligades a un ganxo, com abans havien estat nuades a la forca. Després d'una execució, hi havia qui s'acostava a la forca, tallava un bocí de corda i el portava a l'església. Amb aquell acte de devoció el tros de cànem quedava transfigurat, i de l'horror del patíbul passava a la glòria del sagrat. I allà esdevenia objecte de culte i, també, un recordatori de la mort, de la pena de mort. Aquella capella, a l'angle que formen els carrers del Bisbe i de la Pietat, era un de tants recordatoris de la mala mort a Barcelona.

Les forques formaven part del paisatge, els cadàvers dels ajusticiats eren exposats a les portes de les muralles, i anar a veure una execució era un entreteniment per a la majoria de la població. La mort no quedava amagada. Ben diferent d'avui, es convivia amb la mort, fos natural, fos violenta —la mala mort, que en deien.

La pena de mort és l'últim assentament en alguns processos judicials. Abans hi ha hagut un delicte, una acusació, unes tortures, un judici i una sentència final, fatal. Altres han estudiat els tripijocs del procediment penal. Aquest llibre només es fixa en el darrer tram: l'execució ca-

pital. Cada capítol està centrat en un procediment: des de la forca fins al garrot i, entremig, altres malvestats que ha emprat la justícia per llevar la vida. A més dels mitjans, també es recullen els aspectes del cerimonial. Perquè, en efecte, la pena de mort es presentava com una grandiosa cerimònia, carregada de símbols i rituals que pretenien justificar la brutal acció. Veurem les confraries, l'entrada en capella, la vestimenta del reu, les últimes paraules, les exhortacions dels religiosos a peu de patíbul, i, per damunt de tot, la figura del botxí, sempre a primera línia de l'escenari. En la història que ara segueix també es comenten i recullen algunes de les locucions i frases fetes originades en la mala mort: aixecar la camisa, a la quinta forca, treure el sant cristo gros, curt de gambals, i altres significats fatals que tanmateix ara s'usen de manera ben diferent.

El llibre també és un itinerari per Barcelona. Detallo els llocs on s'executaren penes de mort. La Rambla, la plaça del Rei, la de Sant Jaume, la Ciutadella, Sant Antoni, i tots aquells altres indrets on es penjà, degollà, afusellà, cremà i agarrotà. Cal dir que la majoria de la documentació aportada està referida a Barcelona. No obstant això, crec que el model que aquí s'exposa és aplicable a moltes altres ciutats. Cap dels suplicis és característic ni exclusiu de Barcelona, perquè sembla ser que l'espectacle de la mort en públic és —o ha estat universal. Tot el dolor és igual, aquí i arreu. O dit d'altra manera: el suplici i la pena de mort és una de les característiques de la humanitat.¹

Si els procediments, els rituals i la toponímia marquen els límits del llibre, l'abast total l'assenyala la cronologia. Hauria pogut anar més enrere, però pel que cal explicar n'hi ha prou que les primeres referències siguin de mitjan segle XIV. Per contra, la data final és clara i precisa: 15 de juny de 1897. Fou la darrera execució pública a Barcelona.

Les següents foren dins el clos de la presó o en recintes militars, sense espectadors. Per tant, la presència del públic és el que unifica tota la història.

Al llarg de tots aquells segles, les execucions eren públiques. Per al públic. Com que la justícia s'entossudia que la pena de mort fos un exemple —el càstig ha de servir de pena de l'acusat i exemple per als altres, es diu en cada una de les sentències—, volia mostrar el que passava a qui es mal comportava. Sempre hi havia algú amb ganes de seguir la lliçó. Quedava en minoria al costat de la gentada que anava al patíbul pel simple de gust de mirar, perquè, cal dir-ho d'entrada: tot allò que envoltava la mala mort era un èxit de públic. Sempre, empentes, ofecs, gentada. La vintena de caps dels bandolers que el 1573 foren morts en una escaramussa a la conca d'Òdena, en terres d'Igualada, foren transportats fins a Barcelona i exposats al patí de la Diputació del General. Era tanta la gent que anava a veure els caps, que calgué tancar les portes de palau abans d'hora perquè hi havia perill que més d'un espectador fos esclafat per la multitud delerosa de mirar.

La mort en públic era el gran espectacle. Potser l'únic espectacle, perquè la resta dels que es qualifiquen com a tals no són altra cosa que simulacions. Siguin drames, tragèdies o comèdies: representacions al cap i a la fi. Deu ser per això que cal entendre l'èxit —èxit secret i dissimulat— de les *snuff* movies, que és com els especialistes i entesos denominen les pel·lícules amb tortures i morts reals, filmades durant el suplici infringit a víctimes que han estat segrestades per protagonitzar l'últim espectacle.

A partir de mitjan segle XIX hi hagué diverses mesures per evitar que la pena de mort continués i creixés com un espectacle de masses. Prússia va ser dels primers països europeus; el 1851 va establir que les execucions capitals ha-

vien de fer-se sense públic a l'interior de les presons. A Espanya la mesura no es va fer efectiva fins als anys noranta del Vuitcents. A Girona, la darrera execució en públic és el 1895. A Barcelona, el 1897. Semblava, doncs, que s'havia posat fi al gran espectacle. Tanmateix, l'espectacle no ha de parar mai, com bé sap la gent d'escena. L'espectacle havia de continuar, i va continuar. És ben significatiu que per aquells anys finals del segle XIX en què a la població se li vedava una distracció, apareguessin i es desenvolupessin de manera prodigiosa dues activitats. El cinema i els esports —el futbol, en especial— no trigaren gaire en convertir-se en grans espectacles de masses, en l'entreteniment per excel·lència. Per a un altre moment quedarà veure com l'Estat s'ha fet seu el control de la televisió i dels esports. La televisió, com el principal i més poderós mitjà de transmissió d'imatges. Amb l'esport s'ha aconseguit transmutar un joc en el principal emblema del patriotisme. Així mateix, l'Estat ha fet que tota la pràctica esportiva estigui regida i sotmesa per unes federacions, totes i cadascuna de les quals desemboquen en un organisme oficial. Sempre es tracta del mateix. Sembla ser que una de les principals tasques dels governants és distreure la gent —distreure en tots els sentits de la paraula. Per tant, res millor que fer-se seus els mitjans necessaris per acomplir la missió. També quedarà per a un altre moment veure si l'assistència a un partit de futbol és comparable a la gentada que s'aplegava a l'Esplanada de la Ciutadella per veure una execució.

Però tornem a aquell 1897, any de la darrera execució pública a Barcelona. També és l'any del naixement de Josep Maria de Domènech Roura, el meu pare. A la memòria d'aquell barceloní, bonhomiós home de lleis i devot feligrès de la parròquia del Pi, dedico aquest llibre.

«La mort en públic era el gran espectacle.
Potser l'únic espectacle, perquè la resta dels que es
qualifiquen com a tals no són altra cosa que simulacions.
Siguin drames, tragèdies o comèdies:
representacions al cap i a la fi».

La pena de mort és l'espectacle més tràgic que ha inventat l'espècie humana. Però si ha perdurat al llarg dels segles és perquè aquell espectacle indigne aconseguia un èxit de públic. La forma d'execució depenia del delicte i de la categoria del condemnat: esquarterar, penjar, cremar, degollar, afusellar, donar garrot... Es tractava d'alliçonar la gent: «Ja veieu què us pot passar si...» I efectivament, la gent ho anava a veure, i s'esgarrifava... però també es divertia.

Joan de Déu Domènech evoca tots els aspectes de les execucions públiques amb una documentació detallada —relativa sobretot a Barcelona, però que podria ser aplicable a altres indrets— i alhora amb un estil ple de color i vivesa. A més de recollir els procediments, els cerimonials i nombroses anècdotes, Domènech convida el lector —en aquesta nova edició ampliada, on incorpora un capítol nou amb documents i testimonis que ha recopilat els darrers anys— a fer un recorregut pels carrers i les places de Barcelona que en algun moment van ser escenaris on el poder mostrava qui tenia dret sobre la vida i la mort. Les primeres referències són de mitjan segle XIV i el llibre té una data final clara i precisa: el 15 de juny de 1897, dia en què va tenir lloc l'última execució pública a la ciutat.

THEMA NHTB 1DSE-ES-JAA
2ADC 3M
ISBN 978-84-18680-26-7

9 788418 680267

L'AVENÇ Assaig